

József Attila – kifordítva

A József Attiláról születése centenáriuma táján megjelent publikációk – kötetek, monográfiák folyóirat-számok, tanulmányok – özönében *Mórocz Zsolt* „*A legenda oda*”. *József Attila-portré retusálás nélkül. Három tanulmány* című, a Városkapu kiadó gondozásában megjelent könyvecskéje nem magas színvonalával, inkább disszonáns hangjával kelt feltűnést.

Mórocz nem tárt fel új életrajzi tényeket, nem tett tudományos felfedezést, ami a tengernyi szakirodalom után nem is lenne könnyű dolog. Bár a „szétanalizálták” szót magára (az élő) József Attilára vonatkoztatja (egy Udvardi Józseftől származó idézetében), a kifejezést alkalmazhatnánk az életmű (posztumusz) befogadástörténetére is – ha nem tudnánk, hogy az igazán nagy műveket nem lehet sem szét-, sem agyonanalizálni, mert azok mindig képesek újat mondani az értő olvasóknak, az okosan kérdezőknek, a felkészült kutatóknak.

Mórocz bajosan sorolható az utóbbiak közé. Az ő módszere igen egyszerű: felsorol megannyi közhelyet a József Attila-legendáriumból, és mindet vehemensen megcáfolja. Helyesebben: megfordítja. Legendáriumot mondtunk, nem szakirodalmat.

Az a József Attila-kép, amely ellen Mórocz hadakozik lényegében az ötvenes évekből származó múzeumi kultusztárgy, habár ő még a hatvanas években kisdíakként, az általános iskolában is találkozhatott vele. Vitája tehát szélmalom-harc, árnyékboksz, tusa a múlt kísérteteivel. S azokkal is hogyan!

A szellemirtó tollforgató nem okvetlenül filológiai hanyagságból mellőzi a szakirodalmi hivatkozásokat, bibliográfiai adatokat, szerzőneveket, könyvcímeket, lapszámokat és hasonlókat, s nem érthetetlen, hogy jobban szereti a célozgatásokat, utalásokat, általánosításokat. Így kevésbé feltűnő, hogy az új József Attila-irodalom helyett egy rég elavulttal perlekedik. S az is, hogy tényközlései között nincs olyan, amelyet réges-régen ne ismernének a „józsefológusok” és közönségük.

Az olvasó újszerűnek és megdöbbenőnek csak azt találhatja, ahogy Mórocz biográfiai és esztétikai ismeretelemeket kiválogat, csoportosít, beállít és megítél. Mintha egyedüli törekvése az lenne, hogy József Attila-portréja minél kiábrándítóbb és sötétebb legyen. „Retusálás nélkül”? Mórocz fekete tussal retusál és tusázik. Biztos, hogy ez jobb, mint a rózsaszínű vagy a vörös?

A szenvedve szerető proletáranya sztereotípiájával egy olyan Pócze Borbála arcmását állítja szembe, aki „megkeseredett, gyűlölködő, indulatos asszony” volt, ráadásul kettős erkölcsi mércét alkalmazó képmutató is.

Ha József Attila azt írta, „havi kétszáz sose telt”, Mórocz sorolja, mennyivel többet keresett, illetve kapott „nem a fizetett, hanem a fizető pártfogók”-tól, akiknek köszönhetően, állítja, „egyetlen olyan felvételt sem találunk, amelyiken József Attila kórosan sovány lenne”.

Ugye világos? Mivel a ránk maradt fényképeken nem úgy néz ki, mint egy koncentrációs táborból szabadult fogoly, vagy egy Száhel-övezeti éhező, nem is igaz, hogy nélkülözött, éhezett. A költő úgy fogalmazta meg életprogramját: „Én dolgozni akarok.” Mórocz csípőből cáfol: nem akart dolgozni és nem is tudott munkát – kivált fizikait – rendesen végezni („pontosan, szépen, / ahogy a csillag megy az égen”). A huszadik század legnagyobb magyar verseinek megírása eszerint nem minősül munkának.

Mórocz egyetért Lukács Györggyel abban, hogy „nincs ártatlan világnézet”: megrója az *Egy spanyol földműves sírverse* alkotóját, amiért a spanyol polgárháborúban „Franco tábornok ádáz katonáival” szemben a köztársaságiaknak adott igazat, elhallgatva a vörösök rémtetteit. Epigrammájához netán egy történelmi szakmonográfiát kellett volna mellékelnie, az összképet árnyalandó? Még a szektás-ultrabalos Garai János József Attilát gyalázó bökkversét is („egy osztályharcos pöcegödörben / megannyi veressel elrohad”) igazolhatónak-védhetően ítéli Mórocz, mondván: „ehhez József Attila teremti meg a morális alapot. Gátlástalanul ingázik a pártok, szellemi, ideológiai csoportok között”.

Sokáig folytathatnánk még a furcsa megállapítások idézgetését, de zárjuk le sorukat két önreflexiós értékű citátummal: „Nem tisztességes elvi elfogultságok alapján ítélni.”

Nem bizony. „Röviden: az igazat, ne csak a valódit, mert a teljes, hiteles, retusálatlan József Attila-portré máig megrajzolásra vár.” Véleményünk szerint aligha Mórocz Zsolt tollával. Az ilyesfajta karikatúrisztikus ellenportréknak ugyanis vajmi kevés a hasznuk, értelmük.

Olaszországban is adtak már ki pamfletet a „reakciós” Dantéről, az „elfelejtett” Petrarcaról, a „pszichopata” Alfieriről, a „hitetlen” Manzöniről és így tovább, ám de ezek tudományos hozadéka a nullával volt egyenlő. Egy félig elfeledett, szoboralakként porosodó klasszikus „felélesztését” elősegítheti egy-egy provokatív esszé – no de József Attilának, aki, immár Petőfit is megelőzve, a legtöbbet kutató magyar lírikus, mi szüksége lehet a botrány kovászára?